

ĢENERĀLADVOKĀTA LĒNDERTA A. HĒLHUDA SECINĀJUMI,
sniegti 2004. gada 19. februārī¹

I — Ievads

A — *Lietas izklāsts*

1. Šajā lietā Briseles *Tribunal du travail de Bruxelles* [darba tiesa] uzdeva divus jautājumus saistībā ar personu brīvu pārvietošanos Eiropas Savienībā. Šī lieta ļauj vēlreiz pievērsties jautājumam par Savienības pilsoņu tiesībām uzturēties citā dalībvalstī, nevis tajā, kuras pilsoņi viņi ir.

2. Iesniedzējtiesas spriedumā aprakstīta prasītāja pamatprāvā Mišela Trožani [*Michel Trojani*] situācija. Viņš ir Francijas pilsonis, neprecējies un bez bērniem. Viņam nav līdzekļu, un kopš 2002. gada 8. janvāra viņš ir uz laiku izmitināts Pestīšanas Armijā Briselē.

3. Viņš ir reģistrējies Briseles komūnā, un viņam ir reģistrācijas apliecība (pagaidu uzturēšanās dokuments) attiecībā uz uzturēšanos laikā no 2002. gada 8. aprīļa līdz 7. septembrim. Iesniedzējtiesai nav informācijas par M. Trožani uzturēšanās [atļaujas] statusu laikā pēc 2002. gada 7. septembra, bet saskaņā ar informāciju, ko viņš pats sniedzis Tiesai, viņam šobrīd ir pagaidu uzturēšanās atļauja uz 5 gadiem.

4. Viņš par labu Pestīšanas Armijas viesmītni veic dažādus darbus apmēram 30 stundas nedēļā individuāla socioprofesionālās integrācijas projekta ietvaros; par to viņš saņem labumus graudā, proti, izmitināšanu un ēdienu, kā arī kabatas naudu EUR 25 nedēļā, kam jāsedz viņa pamatvajadzības.

5. Tā kā viņam nav citu iztikas līdzekļu, viņš vērsās Briseles Valsts sociālās palīdzības centrā [*Centre public d'aide sociale de Bruxelles, CPAS*], lai saņemtu iztikas līdzekļu

¹ — Oriģinālvaloda — holandiešu.

minimumu (turpmāk tekstā — “minimex”)². Savā iesniegumā viņš paziņoja, ka viņam principā jāmaksā EUR 400 mēnesī viesmītnē. Tāpat viņš apgalvoja, ka viņš vēlētos, lai viņam būtu iespēja šo viesmītni atstāt un dzīvot patstāvīgi.

6. Iesniedzējtiesa jautā, vai, pastāvot šādiem apstākļiem, Eiropas Savienības pilsonim ir uzturēšanās tiesības, pamatojoties uz Kopienas tiesībām. Šajā sakarā iesniedzējtiesa uzdod divus prejudiciālus jautājumus. Pirmais jautājums ir par tiesībām, kas tiek atzītas ekonomiskajiem migrantiem kā darba ņēmējiem EKL 39. panta (kā arī Padomes Regulas Nr. 1612/68 7. panta 1. punkta)³ izpratnē saistībā ar uzņēmējdarbības brīvību (EKL 43. pants) vai pakalpojumu sniegšanas brīvību (EKL 49. pants). Otrais jautājums saistīts ar EKL 18. pantu. Šis pants atzīst jebkura Savienības pilsoņa tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot dalībvalstīs, ievērojot ierobežojumus un nosacījumus, kas noteikti EKL vai pamatojoties uz to.

7. Tiesas procesa laikā rakstveida apsvērumus Tiesai iesniedza [pabalsta] pieprasītājs, atbildētājs pamatprāvā, Beļģijas, Dānijas, Vācijas, Francijas, Nīderlandes un Apvienotās Karalistes valdības, kā arī Eiropas Kopienas Komisija. Tiesas sēdē 2004. gada 6. janvārī šīs valdības (izņemot Vācijas valdību) un Komisija izklāstīja savu viedokli mutvārdos.

8. Visbeidzot, Komisija ierosina pārformulēt iesniedzējtiesas jautājumus, jo pamatprāva ir par Trožanī kunga tiesībām saņemt “minimex”. Šajā lietā nav jautājuma par uzturēšanās atļaujas piešķiršanu. Es ierosīnu Tiesai noraidīt šo Komisijas ierosinājumu. Iesniedzējtiesas uzdotajiem jautājumiem ir tieša saikne ar lietas iznākumu pamatprāvā, jo atbilde uz jautājumu par Trožanī kunga iespējām iegūt uzturēšanās atļauju, pamatojoties uz Kopienas tiesībām, un, apstiprinošas atbildes gadījumā, par to, kādu [uzturēšanās atļauju iegūt], ir izšķiroša, novērtējot viņa tiesības uz “minimex”.

B — Vērtējuma pamats

2 — Tas ir tāds pats pabalsts, par kādu bija runa Tiesas 2001. gada 20. septembra spriedumā lietā *Grzelczyk*, C-184/99, *Recueil*, I-6193. lpp.

3 — Padomes 1968. gada 15. oktobra Regulas (EEK) Nr. 1612/68 par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Kopienā (OV L 257, 2. lpp.) 7. panta 1. punkts nosaka: “Darba ņēmējam, kas ir dalībvalsts pilsonis, citā dalībvalstī pilsonības dēļ nedrīkst piemērot citādus darba un nodarbinātības nosacījumus kā minētās valsts darba ņēmējiem, īpaši attiecībā uz atalgojumu, atļaušanu un bezdarba gadījumā — atjaunošanu darbā vai atkārtotu pieņemšanu darbā.”

9. Šajā lietā ir runa par dalībvalsts pilsoni, kas ieradies citā dalībvalstī bez nepieciešamajiem līdzekļiem, lai nodrošinātu sev iztiku. Šajā pēdējā valstī viņš uzturas viesmītnē, kurā

viņš sniedz noteiktus pakalpojumus. Šobrīd ir jānosaka, vai Kopienu tiesiskā kārtība atzīst šī Savienības pilsoņa tiesības uzturēties minētajā dalībvalstī un pat pieprasīt tur pabalstu.

no tām izriet, nav identiskas. Ekonomisko migrantu tiesības ir plašākas. Tādējādi viņiem nav jāpierāda, ka viņi spēj nodrošināt sev iztiku;

10. Es aplūkošu šo jautājumu Savienības pilsoņu uzturēšanās tiesību attīstības kontekstā. Kopienu tiesību pašreizējā attīstības stadijā uzturēšanās tiesību pamatiezīmes ir šādas:

a) uzturēšanās tiesības ir pamattiesības, kas ir atzītas visiem Eiropas pilsoņiem. Tās var tikt ierobežotas pēc iespējas minimāli;

b) Kopienu tiesības pieļauj ierobežojumus, kuru pamatā ir dalībvalsts intereses izvairīties no pārmērīga apgrūtinājuma valsts finansēm;

c) EK līgums izšķir ekonomiskos migrantus un migrantus, kas nav ekonomiskie migranti. Šīm abām kategorijām ir uzturēšanās tiesības, bet tiesības, kas

d) Tiesa “darba ņēmēja” jēdzienu interpretē plaši. Šī interpretācija pēc iespējas maksimāli sekmē uzturēšanās tiesību nostiprināšanu.

11. Attiecībā uz a) punktu: spriedumu lietā *Baumbast* un *R*⁴ Tiesa ir atzinusi, ka EKL 18. panta 1. punktā paredzētajām tiesībām uzturēties dalībvalstīs ir tieša iedarbība. Šīs tiesības tādējādi ir ieguvušas autonomu un tieši piemērojamu raksturu neatkarīgi no motīviem, kādi ir uzturēšanās pamatā. Secinājumos, ko es sniedzu šajā lietā⁵, es aprakstīju Savienības pilsoņa uzturēšanās tiesības kā tiesības, kurām jābūt identificējamām un kurām jābūt pilsonim nozīmīgām.

12. Uzturēšanās tiesības tādējādi ir pamattiesības, kas ir atzītas visiem Eiropas pilsoņiem⁶. Ir būtiski, lai šīs pamattiesības varētu arī reāli izmantot. Pirmkārt, šī iemesla dēļ ir

4 — Tiesas 2002. gada 17. septembra spriedums lietā *Baumbast un R*, C-413/99, *Recueil*, I-7091. lpp., 84. punkts).

5 — Secinājumu 110. punkts.

6 — Šī iemesla dēļ uzturēšanās tiesības ir pārņemtas 2000. gada 18. decembrī Nicā proklamētajā Eiropas Savienības pamattiesību hartā (kā arī Konstitūcijas projekta II daļā).

pieņemti zināmi Kapienu tiesību akti, kas satur normas, kuras veicina uzturēšanās tiesību izmantošanu. Būtiskākie tiesību akti šajā jomā ir Regula Nr. 1612/68, kas attiecas uz migrējošajiem darba ņēmējiem, un Padomes Direktīva 90/364/EEK⁷, kas iedibina uzturēšanās tiesības migrantiem, kas nav ekonomiski aktīvi. Otrkārt, uzturēšanās tiesības var tikt pakļautas ierobežojumiem un nosacījumiem tikai tad, ja to prasa neatliekamas nacionālas intereses.

13. Attiecībā uz b) punktu: Kapienu tiesības atzīst divas dalībvalstu leģitīmo interešu kategorijas, kas var attaisnot uzturēšanās tiesību ierobežojumus un nosacījumus:

- ierobežojumus, kas balstās uz sabiedriskās kārtības, valsts drošības vai veselības aizsardzības apsvērumiem saskaņā ar Padomes Direktīvu 64/221/EEK⁸;

- ierobežojumus, kas paredzēti, lai — kā tas izriet no Direktīvas 90/364 ceturrtā apsvēruma — novērstu to, ka uzturēšanās tiesību izmantotāji kļūst par pārmērīgu aprūtinājumu uzņemošās valsts finansēm. Tas ļauj novērst uzturēšanās tiesību izmantošanu sociālā tūrisma mērķiem dalībvalstī, kas ir visērtākā sociālā nodrošinājuma ziņā.

Šajā lietā runa ir par otro leģitīmo interešu kategoriju, kam ir centrālā loma. Būtībā jānosaka, pie kādiem nosacījumiem dalībvalstis var ierobežot uzturēšanās tiesības, lai izvairītos no pārmērīga aprūtinājuma savām valsts finansēm.

14. Attiecībā uz c) punktu: Kapienu tiesībās atzīte uzturēšanās tiesību ierobežojumi, pamatojoties uz pārmērīgu aprūtinājumu valsts finansēm, atšķiras atkarībā no tā, vai ir runa par ekonomiskajiem migrantiem vai migrantiem, kas nav ekonomiskie migranti:

- tiek uzskatīts, ka personas, kas var tikt atzītas par ekonomiskajiem migrantiem, spēj nodrošināt savu iztiku, pateicoties viņu veiktajam algotajam darbam vai strādājot kā pašnodarbinātām personām;

7 — Padomes 1990. gada 28. jūnija Direktīva par uzturēšanās tiesībām (OV L 189, 26. lpp.).

8 — Padomes 1964. gada 25. februāra Direktīva par īpašu pasākumu saskaņošanu attiecībā uz ārvalstnieku pārvietošanos un dzīvesvietu [uzturēšanos], kas ir attaisnojami ar sabiedrisko kārtību, valsts drošību un veselības aizsardzību (OV L 56, 850. lpp.). Šo tiesību aktu, kas principā attiecas tikai uz ekonomiskajiem migrantiem un viņu ģimenes locekļiem, Direktīvas 90/364 2. panta 2. punkts pasludina par piemērojamu citastarp personām, kas maina dzīvesvietu citu, nevis ekonomisku iemeslu dēļ.

— citām personām ir jābūt pietiekošiem līdzekļiem, un tām turklāt jāspēj pierādīt, ka tām ir veselības apdrošināšana. Šajā sakarā Direktīvas 90/364 1. pants paredz, ka dalībvalstis piešķir uzturēšanās tiesības citu dalībvalstu pilsoņiem “ar nosacījumu, ka šiem pilsoņiem un viņu ģimenes locekļiem uzņēmējā dalībvalstī ir pilna apdrošināšana slimības gadījumiem un ir pietiekami daudz līdzekļu, lai nekļūtu par apgrūtinājumu uzņēmējas dalībvalsts sociālās palīdzības sistēmai, kamēr tie šajā valstī dzīvo.”

15. Tādējādi tiesības, kuras reāli ir pilsonim, ir atkarīgas no statusa, kādu tam piešķir Līgums attiecībā uz uzturēšanos. Šīs tiesības ir vispilnīgākās, ja pilsonis var tikt uzskatīts par ekonomisko migrantu, uz kuru attiecas EKL 39., 43. vai 49. pants. Nav svarīgi, vai darbība, ko viņš veic uzņemošajā dalībvalstī, viņam nodrošina pietiekamus ienākumus, lai par tiem pienācīgi dzīvotu. Turklāt saskaņā ar Regulas Nr. 1612/68 7. pantu viņš — un tas attiecas tikai uz viesstrādnieku — var pieprasīt tādus pašus pabalstus kā darba ņēmēji, kas ir šīs valsts pilsoņi.

16. Turklāt šiem ekonomiskajiem migrantiem saskaņā ar sākotnējo EEK Līgumu jau bija tiesības. Tikai vēlāk EK līgumā (kopš Māstrihtas līguma) tika atzītas migrantu, kas

nav ekonomiskie migranti, uzturēšanās tiesības, viņiem tomēr (vēl) nepiešķirot tādas pašas tiesības.

17. Šajā sakarā jāatzīmē, ka vēsturiski atšķirīgā attieksme pret ekonomiskajiem migrantiem un migrantiem, kas nav ekonomiskie migranti, manuprāt, balstās uz fundamentāli atšķirīgu pieeju. Lai īstenotu iekšējo tirgu, bija pēc iespējas jānovērš šķēršļi starpvalstu tirdzniecībai, tostarp arī ražošanas faktoram — darbam. Tikai vēlāk personu brīva pārvietošanās kļuva par visu Savienības pilsoņu pamattiesībām.

18. Šobrīd atšķirīgā attieksme galvenokārt balstās uz pragmatiskiem apsvērumiem. Kamēr sociālā nodrošinājuma sistēmas un pabalstu līmenis nav saskaņoti, pastāv sociālā tūrisma risks virzienā uz dalībvalsti, kas ir visērtākā sociālā nodrošinājuma ziņā. Taču tas nav tas, ko paredz Līgums, kas sociālās politikas jomu lielā mērā atstāj dalībvalstu kompetencē. Kopienu likumdevējs par izejas pozīciju izvēlējies principu, ka ekonomiskais migrants uzņemošajā dalībvalstī nepieprasis pabalstu, kam būtu jāsedz viņa pamatvajadzības. Regulas Nr. 1612/68 7. pants viesstrādniekam pirmām kārtām atzīst tādas

tiesības darba apstākļu un citu sociālo priekšrocību jomā, kas veicina viņa uzturēšanos, kā mācību stipendiju piešķiršanu viņa bērniem ar tādiem pašiem nosacījumiem kā darba ņēmēju, kuri ir šīs valsts pilsoņi, bērniem⁹.

19. Vispār var atkārtot šo Kopienu likumdevēja pamatpostulātu, saskaņā ar kuru ekonomiskais migrants pilnībā nodrošina savu iztiku. Es atsaucos, piemēram, uz dalībvalstu darba tirgus zemākajos līmeņos izveidotajiem mehānismiem, uz kuru pamata iestādes papildina to personu algu, kuru produktivitāte ir tik zema, ka, pat strādājot par minimālo spēkā esošo algu, tās nespēj būt ekonomiski rentablas (skat. arī šo secinājumu 29. un turpmākos punktus).

20. Attiecībā uz d) punktu darba ņēmēja, tāpat kā pakalpojumu sniedzēja jēdzienu Tiesa interpretē plaši. Šo plašo interpretāciju izskaidro vēsturiskā uzturēšanās tiesību, kuras sākotnēji tika piešķirtas tikai ekonomiskajiem migrantiem, attīstība, kā arī ekonomiskās migrācijas loma Eiropas integrācijas procesā.

21. Kā esmu izskaidrojis iepriekš, ekonomiskā migranta uzturēšanās tiesības šobrīd joprojām ir plašākas nekā migrantam, kas nav ekonomiskais migrants. Tādējādi darba ņēmēja jēdziena plaša interpretācija turpina veicināt pēc iespējas pilnīgu visiem Savienības pilsoņiem atzīto pamattiesību dzīvot dalībvalstīs īstenošanu.

22. Šīs pamattiesības ir izejas punkts vērtējumam šajā lietā.

23. Ir jāpārlicinās, vai tādas darbības kā tās, kas šajā lietā tiek veiktas par labu Pestīšanas Armijai, ietilpst darba ņēmēja jēdzienā, kā to plaši interpretējusi Tiesa, piemērošanas jomā. Šajā kontekstā jānosaka, vai šī interpretācija ir tik plaša, ka tā aptver Trožanī kunga Pestīšanas Armijas labā veiktās specifiskās un netipiskās darbības (pirmais jautājums).

24. Ja tas tā nav, Beļģijas iestādes var principā atteikt uzturēšanās tiesības personai, kuru, kaut arī tā nespēj pilnībā nodrošināt savu iztiku, uzņem tāda privāta organizācija kā Pestīšanas Armija. Efektīva iespēja Beļģijas Karalistei īstenot šo kompetenci

9 — 1992. gada 26. februāra spriedums lietā *Bernini*, C-3/90, *Recueil*, I-1071. lpp. un 1999. gada 8. jūnija spriedums lietā *Meeusen*, C-337/97, *Recueil*, I-3289. lpp.

Trožanī kunga gadījumā ir atkarīga no EKL 18. panta interpretācijas.

locekļi uzņemošajā dalībvalstī iegūst zināmas tiesības.

II — Pirmais jautājums

A — *Nevien dabīga realitāte*

25. EK līgums jau sen nošķir dažādu veidu ekonomisko migrāciju, kamēr Māstrihtas līgums atzīst uzturēšanās tiesības arī pilsoņiem, kas pārvietojas citu, nevis ekonomisku motīvu dēļ. Tiesības, uz kurām uzņemošajā dalībvalstī var atsaukties dažādu kategoriju migranti, nav vienādas. To es jau esmu uzsvēris. Līdz ar to joprojām ir svarīgi noteikt, kādai kategorijai pieder migrants.

26. Darba ņēmēja jēdziens EKL 39. panta un no tā atvasinātā Kopienas tiesiskā regulējuma izpratnē pats par sevi ir skaidrs jēdziens, kas pamatā balstīts uz vienkāršu realitāti. Persona pārceļas uz citu dalībvalsti, lai tur veiktu darbu. Šajā kontekstā tai jāsaprotas ar pēc iespējas mazāk šķēršļiem. Tādējādi tai jāspēj sev līdzīgai aizvest savu ģimeni, un arī tās

27. Tomēr praksē šķiet, ka šis jēdziens joprojām izraisa jautājumus. Darbībām, ko profesionālā vai neprofesionālā kārtā veic personas, tostarp migranti, ir visdažādākie veidi, un ne vienmēr ir viegli nošķirt pamatdarbību no blakus darbībām. Ir personas, kuras strādā nepilna laika darbu, kuras, iespējams, tajā pašā laikā veic citas saimnieciskas darbības (kā pašnodarbinātie), un arī pats darbs tiek piedāvāts ar visdažādākajām variācijām. Tādējādi personas vienmēr nav vai nu darba ņēmēji (kuru tiesības izriet no EKL 39. panta un tiesiskā regulējuma, kurš balstīts uz EKL 40. pantu) vai pašnodarbinātie (kuriem ir piemērojams EKL 43. un turpmākie panti), bet tās var vienlaicīgi būt gan darba ņēmēji, gan pašnodarbinātie. Var domāt arī par studentu, kurš turklāt veic nelielus darbiņus, lai palielinātu savus ienākumus. Tam pielīdzināmā situācijā ir tādas personas kā Trožanī kungs, kuras uzturēšanās laikā citā dalībvalstī veic darbību, kas jebkurā gadījumā nav acimredzami pilnīgs darbs un kas tām neļauj pilnībā nodrošināt savu iztiku.

28. Personas statuss tādējādi nav vienmēr skaidrs, bet bieži tam ir hibrīda raksturs. Kas attiecas uz personām, attiecas arī uz darbu. Sabiedrībā darbam ir daudzas formas, un ne vienmēr ir skaidrs, vai ir runa par ekonomisku darbību, kurai piemīt būtiskās darba attiecību īpašības. Tā tas neapšaubāmi ir attiecībā uz zemākajiem darba tirgus sektoriem. Gadījumā ar darbu privātā bezpeļņas

organizācijā, kāda ir Pestišanas Armija, nevar katru reizi tikt skaidri nodalīts algots darbs no brīvprātīga darba. Tomēr, pat ja noteikts darbs tiek subsidēts no valsts līdzekļiem, iepriekš ne vienmēr ir skaidrs, vai darbībai, kas veikta, pateicoties šai subsidijai, ir pēc būtības ekonomisks raksturs. Tas ir atkarīgs no subsidijas mērķiem, kā arī no tās ietekmes uz tirgu.

29. *Wet sociale wervoorziening* (Nīderlandes likums par sociālo darbu, turpmāk tekstā — “WSW”), kas bija pamatā *Betray* lietai¹⁰, ir labs piemērs. Šī likuma mērķis ir tādu personu integrācija profesionālajā dzīvē, kuru produktivitāte, piemēram, fiziska vai garīga trūkuma dēļ ir nepietiekama, lai viņas varētu piedalīties profesionālajā dzīvē un atrast darbu ar tādiem pašiem nosacījumiem kā citas personas. Cits piemērs, arī Nīderlandē, ir *Besluit in-en doorstroombanen*¹¹, saskaņā ar kuru tiek piešķirtas subsidijas darbiem, kas ir domāti ilgtermiņa bezdarbniekiem ar mērķi viņus integrēt vai reintegrēt.

30. Abi šie režīmi atbilst integrācijas mērķiem. Abos gadījumos ir runa par to personu integrāciju, kuras citādi nespētu iegūt pieeju darba dzīvei. Šie režīmi tādējādi kalpo kā sociāls tīkls, bet tiem ir arī ekonomiska funkcija. Subsidējot šāda veida darbu, attiecīgo personu darba spējas, lai arī tās ir ierobežotas, tiek izmantotas darba tirgū. Šiem režīmiem turklāt ir iedarbība, kas ir pielīdzināma darbam parastos apstākļos. Darba produkts tiek pārdots tirgū preču vai pakalpojumu veidā. Turklāt šādu režīmu negatīvā ietekme ekonomiskajā ziņā var būt negodīga subsidētā darba konkurence ar darbu, kas veikts parastos tirgus apstākļos.

31. Tiesa šai problēmai, kas saistīta ar neviendabīgo realitāti, ir pievērsusies šādi. Tā ir plaši interpretējusi darba ņēmēja jēdziena EKL 39. panta izpratnē piemērojamību attiecībā uz personām. Īslaicīgs darbs un darbs ar mazu intensitāti, kurš rada pieticīgus ienākumus, ir principā pietiekams.

32. Tomēr pat ar šādu pieeju turpina rasties jaunu jautājumu plūsma, jo neviendabīgās realitātes priekšā jebkura nošķiršana zināmā mērā šķiet patvaļīga. Un šī realitāte kļūst aizvien neviendabīgāka. Šis ir konteksts, kurā jāizvērtē šī lieta. Šajā kontekstā jāņem vērā

10 — 1989. gada 31. maija spriedums lietā *Betray* (244/87, *Recueil*, 1621. lpp.).

11 — *Sibl.* 1999, 591. lpp.

Tiesas judikatūra, jo īpaši spiedumi *Bettray* un *Steymann*¹², kas tālāk tiks aplūkoti B daļā.

B — Judikatūra par darba ņēmēja jēdzienu

33. Kā es teicu, Tiesa ir plaši interpretējusi darba ņēmēja jēdziena EKL 39. panta izpratnē piemērojamību attiecībā uz personām. Šajā sakarā es atsaukšos uz dažiem rezumējoša rakstura punktiem nesenaajā spriedumā lietā *Ninni-Orasche*¹³.

34. Ievadā Tiesa atgādina par pastāvīgo judikatūru, saskaņā ar kuru darba ņēmēja jēdzienam EKL 39. panta izpratnē ir Kopienas nozīme un tas nevar tikt interpretēts šauri. Tā atsaucas uz spriedumiem lietās *Lawrie-Blum*, *Brown*, *Bernini* un *Meeusen*¹⁴. Šis jēdziens ir jādefinē saskaņā ar objektīviem kritērijiem, kas raksturo darba attiecības, ņemot vērā attiecīgo personu tiesības un pienākumus.

12 — Spriedums lietā *Bettray*, iepriekš minēts 10. zemsvītras piezīmē, un 1988. gada 5. oktobra spriedums lietā *Steymann*, 196/87, *Recueil*, 6159. lpp.

13 — 2003. gada 6. novembra spriedums lietā *Ninni-Orasche*, C-413/01, *Recueil*, I-13187. lpp., 23. un turpmākie punkti.

14 — 1986. gada 3. jūlija spriedums lietā *Lawrie-Blum*, C-66/85, *Recueil*, 2121. lpp., 16. punkts, 1988. gada 21. jūnija spriedums lietā *Brown*, C-197/86, *Recueil*, 3205. lpp., 21. punkts), spriedums lietā *Bernini*, iepriekš minēts 9. zemsvītras piezīmē, 21. punkts, un spriedums lietā *Meeusen*, iepriekš minēts 9. zemsvītras piezīmē, 13. punkts.

35. Būtiska darba attiecību pazīme ir apstākļi, ka persona noteiktu laiku par labu citam un viņa vadībā sniedz pakalpojumus, par kuriem viņa saņem darba samaksu (skat. spriedumus lietās *Lawrie-Blum*, *Bettray* un *Meeusen*¹⁵). Kā to pamatoti apgalvo Komisija savos rakstveida apsvērumos, Tiesa tādējādi nošķir trīs kumulatīvus nosacījumus: darbības ilgums, padotības attiecības un darba samaksa.

36. Ņemot vērā šo judikatūru, ir jākonstatē, ka apstākļi, ka algots darbs ir īslaicīga rakstura, pats par sevi neizslēdz šo darbu no EKL 39. panta piemērojamības jomas. Lai persona varētu tikt uzskatīta par darba ņēmēju, nepieciešams, lai tai būtu reāla un efektīva nodarbošanās, izslēdzot nodarbošanos, kas ir tik ierobežota, ka tā ir tikai margināla un papildu rakstura nodarbošanās. Šajā sakarā Tiesa atsaucas uz spriedumiem lietās *Levin* un *Meeusen*¹⁶.

37. Lai pārlicinātos, vai konkrētajā lietā ir runa par reālu un efektīvu nodarbošanos, iesniedzējtiesai jābalstās uz objektīviem kritērijiem un kopumā jāizvērtē visi lietas

15 — Spriedums lietā *Lawrie-Blum*, iepriekš minēts 14. zemsvītras piezīmē, 17. punkts; spriedums lietā *Bettray*, iepriekš minēts 20. zemsvītras piezīmē, 12. punkts, un spriedums lietā *Meeusen*, iepriekš minēts 9. zemsvītras piezīmē, 13. punkts.

16 — 1982. gada 23. marta spriedums lietās *Levin*, C-53/81, *Recueil*, 1035. lpp., 17. punkts un *Meeusen*, iepriekš minēts 9. zemsvītras piezīmē, 13. punkts.

apstākļi, kas attiecas gan uz attiecīgās nodarbošanās, gan uz attiecīgo darba attiecību raksturu.

38. Tā es nonāku pie trešā no trim iepriekš minētajiem nosacījumiem, proti, darba samaksas. Šis nosacījums saistībā ar prāvas novērtējumu ir visinteresantākais. No spriedumiem lietās *Lawrie-Blum* un *Bernini*¹⁷, kuros bija runa par personām, kas stažējās profesionālās izglītības iegūšanas ietvaros, izriet, ka pat personas, kuras saņemniecīgu darba samaksu, var tikt uzskatītas par darbaņēmējiem. Tiesa ar nolūku neprasa, lai darba samaksa būtu pietiekami liela, lai ļautu attiecīgajai personai pilnībā nodrošināt savu iztiku. Es šeit citēju spriedumu lietā *Levin*¹⁸, kurā Tiesa apstiprina, ka darba samaksa var būt zemāka "par aplūkojamajā sektorā garantēto minimālo darba samaksu. Šajā sakarā nevar tikt noteikta nekāda atšķirība starp personām, kuru vēlmes apmierina ienākumi no šādas darbības, un personām, kas šos ienākumus papildina ar citiem ienākumiem no īpašuma vai tās pavadošā ģimenes locekļa darba". Es pasvītroju, ka Tiesa nemin apstākļi, kas pastāv šajā lietā, proti, ka attiecīgā persona paredz savus ienākumus papildināt ar sociālo pabalstu.

39. Tiesa tāpat izturas pret attiecīgās personas produktivitāti. Pat tāda persona kā stažieris, kuras produktivitāte ir pieticīga, var tikt uzskatīta par darbaņēmēju. Tomēr vienmēr ir nepieciešams, lai viņas darbības nebūtu tik ierobežotas, ka tās būtu tikai marginālas vai papildu rakstura darbības. Šajā jautājumā Tiesa atstāj novērtēšanu valsts tiesas ziņā.

40. Kā tas izriet arī no Tiesai sniegtajiem apsvērumiem, apstākļi šajā lietā ir zināmā mērā analogiski apstākļiem lietā *Betray*¹⁹, kurā tika pieņemts spriedums. Dalībvalstis, kas iestājušās lietā, no šī sprieduma secina, ka Trožani kungs — pēc analogijas ar *Betray* lietu — nevar tikt uzskatīts par darbaņēmēju, taču Komisija ir pretējās domās.

41. Lietā *Betray* runa bija par darbu Nīderlandes *WSW* ietvaros. Kā izriet no Tiesas sprieduma, šis likums veidoja tiesisko regulējumu, kurš bija vērst uz to, lai radītu darba vietas ar mērķi uzturēt, atjaunot vai sekmēt to personu darba spējas, kas nenoteiktu laiku sakarā ar apstākļiem, kas saistīti ar viņu stāvokli, nespēj strādāt parastos apstākļos. Šim nolūkam tika radīti uzņēmumi vai darba apvienības, lai vienīgi sniegtu šādām perso-

17 — Spriedums lietā *Lawrie-Blum*, iepriekš minēts 14. zemsvītras piezīmē, 19. – 21. punkts, un spriedums lietā *Bernini*, iepriekš minēts 9. zemsvītras piezīmē, 15. punkts.

18 — Iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē, 16. punkts.

19 — Iepriekš minēts 10. zemsvītras piezīmē.

nām iespēju veikt algotu darbu apstākļos, kuros, cik vien iespējams, tiek ņemti vērā noteikumi un prakse, kas saskaņā ar likumu ir piemērojama algota darba veikšanai parastos apstākļos²⁰.

42. Pēc Tiesas domām, nav īpaši svarīgi, ka darbā iekārtoto personu produktivitāte ir zema vai ka darba samaksa galvenokārt tiek maksāta, pateicoties valsts subsīdijām. Noteicošais ir tas, ka “darbības, kas tiek veiktas WSW ietvaros, nevar tikt uzskatītas par reālām un efektīvām ekonomiskām darbībām, tā kā tās ir tikai tās veicošo personu rehabilitācijas vai integrācijas līdzeklis [...]”. Attiecīgās darba vietas ir rezervētas personām, kuras sakarā ar apstākļiem, kas saistīti ar viņu stāvokli, nespēj strādāt parastos apstākļos”. Tiesa piešķir nozīmi arī faktam, ka attiecīgā persona netika izvēlēta, pamatojoties uz tās spējām veikt noteiktu darbu. Tā veica uzdevumus, kas bija izvēlēti atkarībā no tās fiziskajām un garīgajām spējām, uzņēmumos vai darba apvienībās, kas bija īpaši izveidoti sociāliem mērķiem²¹.

20 — Skat. 5. punktu spriedumā lietā *Bettray*, iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē. Turklāt kopš tā laika WSW ir ievērojami grozīts.

21 — Šajā sakarā skat. *Bettray* lietas aprakstu Tiesas 1998. gada 26. novembra spriedumā lietā *Birden/Stadtgemeinde*, C-1/97, *Recueil*, I-7747. lpp., 30. punkts.

43. Es uzskatu par lietderīgu iezīmēt paralēles starp apstākļiem iepriekš minētajā *Bettray* lietā un tiem, kas veidoja lietas *Steymann*²² kontekstu. Šeimana [*Steymann*] kungs bija Bhagvānas [*Bhagwan*] komūnas loceklis un tās komerciālās darbības ietvaros veica darbus tās labā. Šī komūna no saviem locekļiem prasīja, lai viņi tās labā strādā; jebkurā gadījumā viņi no šī pienākuma izvairījās ļoti reti. Minētā komūna nodrošina savu locekļu materiālās vajadzības, to skaitā kabatas naudu, neatkarīgi no viņu veiktā darba rakstura un apjoma.

44. Sākumā Tiesa konstatē, ka dalība reliģijā vai citā garīgā vai filozofiskā atklāsmē balstītā komūnā ietilpst Kopienas tiesību piemērošanas jomā tikai tiktāl, ciktāl tā var tikt uzskatīta par saimniecisku darbību EKL 2. panta izpratnē. Tā uzskata, ka uz tādu Bhagvānas komūnas locekli kā Šeimana kungu attiecas darba ņēmēja jēdziens, kaut arī atlīdzība, ko šī persona saņem, ir tikai netieši saistīta ar veikto darbu. Es vairāk nozīmes veltu arī faktam, ka Tiesa nepārbau- da, vai reāli pastāv padotības saikne, citiem vārdiem, vai Šeimana kungam ir pienākums veikt zināmas darbības, ko noteikusi komūna.

22 — Iepriekš minēts 12. zemsvītras piezīmē, jo īpaši 11. punkts.

45. Kāda šobrīd ir noteicošā atšķirība starp iepriekš minētajām *Betray* un *Steymann* lietām? Izņemot trīs nosacījumus, kas minēti iepriekš šo secinājumu 35. punktā, Tiesa pievēršas nodarbošanās saimnieciskajam raksturam. *Steymann* spriedums ir skaidrs šajā aspektā. Bet vai *WSW* labuma guvēja veiktajam darbam arī nav ekonomisks raksturs? Es sev uzdošu šo jautājumu. Acīmredzot, Tiesa šajā likumā saskata tikai instrumentu personu, kuras ir nelabvēlīgos apstākļos, integrācijai, un nevis darba formu — tiesa, subsidēta, bet tomēr reāla darba, kas rada tirgum paredzētu produktu, formu.

46. Ņemot vērā iepriekš atspoguļotās judikatūras būtību, kas ļoti plaši interpretē darbaņēmēja jēdzienu, iepriekš minētais *Betray* spriedums jāuztver tā specifiskajā kontekstā, kurā noteicošais ir *WSW* mērķis integrēt. Tiesa rezultātā pasvītro sava secinājuma minētajā lietā ierobežoto darbības jomu: "secinājums, pie kāda Tiesa nonāca *Betray* lietā [...], neiekļaujas Tiesas judikatūrā par šī Kopienu tiesību jēdziena interpretāciju un ir izskaidrojams tikai ar šīs lietas specifiku"²³.

23 — Spriedums lietā *Birden*, iepriekš minēts 21. zemsvītras piezīmē, 31. punkts.

C — *Atbilde*

47. Šī lieta ilustrē to, ko esmu iepriekš aprakstījis kā neviendabīgu realitāti. Trožani kungs Pestīšanas Armijas labā veic noteiktas darbības, un jebkurā gadījumā nav strīda par to, ka tās ir tieši saistītas ar viņa uzņemšanu vienā no šīs organizācijas viesmītnēm un ka tās viņam nelauj pilnībā nodrošināt viņa pamatvajadzības. Šī iemesla dēļ viņš pieprasa papildu pabalstu, lai nodrošinātu iztikas līdzekļu minimumu.

48. Kā izriet no iepriekšminētā, Tiesa darbaņēmēja jēdzienu ir interpretējusi plaši, tādējādi pat islaicīga darbība parniecīgu darba samaksu un ar pieticīgu produktivitāti ir pietiekama, lai piešķirtu darbaņēmēja statusu. Darba attiecības eksistē, pastāvot trim nosacījumiem: darbības ilgumam, padotības attiecībām un darba samaksai.

49. Ja pieņem, ka darbībām, kuras Pestīšanas Armijas labā veic Trožani kungs, piemīt šie trīs nosacījumi, Tiesai pēc būtības jāatbild uz šādu jautājumu: vai ipašajā sociālajā kontekstā, kurā Trožani kungs veic savas darbības, viņš ir uzskatāms par viesstrādnieku? Dalībvalstis, kas iestājušās lietā, uz šo jautājumu

atbildējušas noliedzot²⁴, prasītājs pamata prāvā un Komisija — apstiprinoši.

vai finansiāls trauslums un kas nespēj patstāvīgi dzīvot²⁵. Šis uzņemšanas mērķis ir sekmēt šo personu autonomiju un labklājību, kā arī viņu reintegrāciju sabiedrībā.

50. Es pievienojos dalībvalstu viedoklim. Kas patiesībā šajā lietā reāli notiek?

51. Francijas pilsonis Trožāni kungs ierodas Briselē un nonāk Pestīšanas Armijas aprūpē. Viņam nav pajumtes, un viņš acīmredzami atbilst nosacījumiem, lai šī organizācija viņu izmitinātu. Pestīšanas Armija ir reliģiska kopiena, kas sevi velta uzdevumam sniegt palīdzību trūkumcietējiem. No cilvēkiem, ko tā izmitina un kuri spēj strādāt, Pestīšanas Armija sagaida, ka tie veic noteiktus darbus. Šos darbus var uzskatīt par atbildību par izmitināšanu (proti, lai ļautu Pestīšanas Armijai un tās viesmītnēm funkcionēt ekonomiski racionālā veidā), taču arī par soli trūkumā nonākušās personas sociālās reintegrācijas virzienā.

52. Saskaņā ar valsts tiesisko regulējumu Beļģijas iestāžu subsidēto viesmītni, tai skaitā Pestīšanas Armijas, uzdevums ir uzņemt personas, ko raksturo attiecību, sociāli

53. Kā to pareizi norādījusi Francijas valdība, attiecību starp Pestīšanas Armiju un Trožāni kungu centrālā iezīme ir šī uzņemšana viesmītnē, nevis veiktais darbs. Šajā darbā citu uzdevumu starpā ietilpst viesmītnes uzkopšana, un tas ir tikai pienākums, kas saistīts ar šo izmitināšanu un ko var salīdzināt, piemēram, ar darbiem, kas jāveic jauniešu viesmītnē²⁶. Trožāni kungs šajā organizācijā nevērsās, lai veiktu darbu, un Pestīšanas Armija viņu neizvēlējās viņa personisko īpašību dēļ noteikta darba veikšanai. Šajā ziņā ir saskatāma analogija ar *Bettray* lietu²⁷. Trožāni kungs nestājās darbā Pestīšanas Armijā.

54. Pastāvot šādiem apstākļiem, ir grūti uzskatīt Trožāni kungu par darba ņēmēju un, tāpat, Pestīšanas Armiju par darba devēju. Tas, ņemot vērā prasības, ar kurām valsts tiesības bieži saista darba līgumu, pat

24 — Apvienotās Karalistes valdība turklāt uzskata, ka pamatā runa ir par jautājumu saistībā ar faktiem, uz kuru jāatbild iesniedzējtiesai.

25 — 1991. gada 27. maija *Decreet van de Commission communautaire française 2. pants (Moniteur Belge, 18.6.1999.)*.

26 — Es piemēram izvēlos gadījumu ar jauniešu viesmītni, jo (saskaņā ar lietas materiāliem) pirms uzņemšanas Pestīšanas Armijas viesmītnē Trožāni kungs mitinājās Žaka Brela jauniešu viesmītnē Briselē.

27 — Skat. jo īpaši šo secinājumu 42. punktu.

nebūtu vēlams. Ar to es domāju, piemēram, pienākumu maksāt minimālo darba algu un darba ņēmēju dalību lēmumu pieņemšanā.

nevis darbs. Pēc manām domām, svarīgi ir arī tas, ka šīs darbības nav saimnieciska rakstura, vai tādas ir tikai pakārtoti, bet tajā pat laikā darbību saimnieciskais raksturs ir EKL 39. panta piemērojamības nosacījums.

55. Piedevām iepriekš minētajā *Betray* spriedumā Tiesa jau ir noteikusi zināmas robežas darba ņēmēja jēdzienam attiecībā uz darbībām, kas nav saimnieciska rakstura darbības. Minētajā lietā bija runa par darbu, kas tika veikts, lai integrētu attiecīgo personu. Tomēr darba produkts tika laists tirgū. Kā es jau minēju, Tiesa uzsver, ka šis spriedums ir izskaidrojams tikai ar šīs lietas specifiku. Tas tomēr nenozīmē, ka *Betray* spriedumam analogisks secinājums nevar tikt izdarīts tādā lietā kā šī, kur darbības saimnieciskais raksturs ir vēl nenozīmīgāks.

57. Turklāt, manuprāt, nav skaidrs, vai ir izpildīts trešais darba attiecību pastāvēšanas nosacījums, proti, darba veikšana pret samaksu. Attiecībā uz šo jautājumu es atkal atsaukšos uz Francijas valdības apsvērumiem, kura uzskata, ka Pestišanas Armijas veiktā izmitināšana nevar tikt uzskatīta par atlīdzību graudā par veiktajām darbībām, bet gan, gluži pretēji, pašas šīs darbības ir uzskatāmas par atlīdzinājumu par izmitināšanu.

58. Šāds uzskats man šķiet pareizs. Trožanī kungam tiek sniegts pakalpojums. Viņa darbības ir atlīdzība par to. Tādējādi nav runas par darbu, kas tiek veikts par samaksu.

56. Tā es nonāku pie mana pagaidu vērtējuma attiecībā uz iesniedzējtiesas pirmo jautājumu. Gadījumā, ja Trožanī kunga Pestišanas Armijas labā veiktais darbs atbilst trim nosacījumiem, kurus Tiesa noteikusi darba attiecību pastāvēšanai, es uzskatu, ka netipiskajos šīs lietas apstākļos tomēr nepastāv pilnvērtīgas darba attiecības. Attiecības starp Trožanī kungu un minēto organizāciju pēc būtības raksturo izmitināšana,

59. Pret to var iebilst, ka Trožanī kungs par paveikto darbu saņem (niecīgu) samaksu naudā kā kabatas naudu — EUR 25 nedēļā.

Saskaņā ar Tiesas judikatūru²⁸ darba samaksai nav jābūt pietiekami lielai, lai ļautu darba ņēmējam pilnībā nodrošināt savu iztiku. Tādējādi Tiesa ir atzinusi, ka, piemēram, stažierim ar ierobežotu atlīdzību ir beznosacījuma uzturēšanās tiesības kā darba ņēmējam.

60. Es neizslēdzu, ka 25 EUR samaksa nedēļā apvienojumā ar labumiem graudā ir pietiekami augsta, lai varētu būt darba attiecību konstitutīvs elements. Tomēr es neuzskatu kabatas naudu par daļu no atlīdzības par veiktajiem darbiem, bet gan par daļu no Pestīšanas Armijas sniegtā pakalpojuma. Kabatas naudas piešķiršana ir daļa no Pestīšanas Armijas sociālās misijas, lai uzņemtās personas reāli varētu daļu dienas pavadīt ārpus viesmītnes.

61. Ņemot vērā man zināmos faktiskos apstākļus, es nonāku pie secinājuma, ka Trožanī kungs nevar atsaukties uz darba ņēmēja statusu EKL 39. panta izpratnē, lai iegūtu uzturēšanās tiesības Beļģijā.

III — Otrais jautājums

62. Atbildei uz otro iesniedzējtiesas uzdoto jautājumu ir jāinterpretē Eiropas pilsoņa EKL 18. pantā ietvertās tiesības dzīvot dalībvalstīs, ievērojot EKL noteiktos ierobežojumus un nosacījumus. Pēc spriedumu lietā *Baumbast* un *R*²⁹ dalībvalstu atsaukšanās uz šādiem ierobežojumiem un nosacījumiem ir pakļauta tiesas kontrolei, jo īpaši, samērīguma jomā.

63. Kā jau minēts, Direktīva 90/364 ļauj dalībvalstīm atteikt uzturēšanās tiesības Eiropas Savienības pilsoņiem, kuriem nav pietiekamu iztikas līdzekļu. Šīs direktīvas normas tādējādi EKL 18. panta izpratnē veido uzturēšanās tiesību ierobežojumu, kas paredzēts EKL vai tā īstenošanai paredzētajos pasākumos. Visas dalībvalstis, kas iestājušās šajā lietā, nonāk pie secinājuma, ka Trožanī kungs nevar atsaukties uz EKL 18. pantu, lai iegūtu tiesības uzturēties Beļģijā. Trožanī kungs — pats par sevi saprotams, es teiktu — ir pretējās domās un citastarp atzīmē, ka uzturēšanās tiesību ierobežojumi ir jāinterpretē šauri.

28 — Skat. šo secinājumu 38. punktu.

29 — Iepriekš minēts 4. zemsvītras piezīmē, 86. un turpmākie punkti.

64. Komisija izvēlējusies citādāku argumentāciju, apgalvojot, ka Direktīva 90/364 gan ierobežo uzturēšanās tiesības, bet neierobežo EKL 18. pantā arī atzītās tiesības brīvi pārvietoties dalībvalstīs. Tā apgalvo, ka šī direktīva kļūst piemērojama tikai brīdī, kad persona ir pieprasījusi uzturēšanās atļauju. Savienības pilsoņiem ir seši mēneši laika, lai pieprasītu uzturēšanās atļauju. Šo sešu mēnešu termiņu Komisija izsecina no sprieduma lietā *Antonissen*³⁰, kurā Tiesa personām piešķir saprātīgu sešu mēnešu termiņu darba meklēšanai citā dalībvalstī. Šajā laika periodā tās var atsaukties uz EKL 39. pantu, pat ja tās reāli nestrādā.

mēju brīvu pārvietošanos. Bet kādēļ būtu vajadzīgs šāds termiņš attiecībā uz migrantu, kurš nav ekonomiskais migrants? Viņam nav jāmeklē ne darbs, ne kas cits. Visbeidzot, es pasvītroju, ka no man zināmajiem faktiem izriet, ka Trožanī kungam ir uzturēšanās atļauja. Šī, ja ne cita iemesla dēļ Komisijas argumentācijai nav nozīmes pamatprāvā.

66. Tādējādi es nonāku pie atbildes, kas sastāv no diviem punktiem. Pirmkārt, jānosaka, vai kāds no EKL 18. panta 1. punkta beigās minētajiem ierobežojumiem un nosacījumiem ir piemērojams konkrētajiem apstākļiem. Otrkārt, šo ierobežojumu un nosacījumu piemērošanai jāatbilst samērīguma principam.

65. Pirms atbildes pēc būtības es aplūkošu Komisijas argumentāciju. Principā tai ir taisnība tiktāl, ciktāl tā apgalvo, ka Savienības pilsonis, kas pārvietojas dalībvalstīs, nav pakļauts no Direktīvas 90/364 izrietošajiem ierobežojumiem. Pats par sevi saprotams, ka Eiropas telpā, kurā iekšējās robežas kontroles ir atceltas, nevar tikt prasīts, lai katram ceļotājam būtu pietiekami iztikas līdzekļi. Tas tomēr nenozīmē, ka pēc analogijas ar iepriekš minēto spriedumu lietā *Antonissen* jāpiešķir saprātīgs termiņš. Darba ņēmēju brīvas pārvietošanās kontekstā personām ir nepieciešams laiks darba meklēšanai. Šāda laika perioda piešķiršana sekmē darba ņē-

67. Attiecībā uz pirmo punktu par to nav nekādu šaubu. Trožanī kungam nav pietiekamu līdzekļu, lai nodrošinātu savu iztiku. Tieši šī iemesla dēļ viņš Beļģijas iestādēm lūdz piešķirt "minimex". Tādējādi viņam ir piemērojams Direktīvas 90/364 1. panta 1. punktā noteiktais ierobežojums. Es atsaucos arī uz šī panta 1. punkta otro teikumu, kurā noteikts, ka iztikas līdzekļi ir pietiekami, ja tie pārsniedz tādu līdzekļu līmeni, par kādu zemāka līmeņa gadījumā dalībvalsts var saviem pilsoņiem piešķirt sociālo palīdzību, ņemot vērā pieprasītāja personisko situāciju.

30 — 1991. gada 26. februāra spriedums, C-292/89, *Recueil*, I-745. lpp., 21. punkts.

68. Otrais punkts attiecas uz samērīgumu. No Tiesas pastāvīgās judikatūras izriet, ka samērīguma principa kontrole nozīmē to, ka valsts pasākumiem jābūt piemērotiem un nepieciešamiem attiecīgā mērķa sasniegšanai³¹. Valsts pasākumi, kas ierobežo uzturēšanās tiesības, nedrīkst kļūt par nesamērīgu šo tiesību īstenošanas apdraudējumu. Savā sprieduma lietā *Baumbast* un *R*³² Tiesa nosprieda, ka uzturēšanās tiesību ierobežojumi šīs tiesības ierobežo nesamērīgi, jo — abstrahējoties no visām šīs lietas īpatnībām — *Baumbasta* [*Baumbast*] kungs, kaut arī viņš pilnīgi neatbilda visām Direktīvas 90/364 prasībām, nebija apgrūtinājums uzņēmējas dalībvalsts finansēm.

69. Īsumā, ņemot vērā katram Savienības pilsonim atzīto uzturēšanās tiesību fundamentālo raksturu, būtu nesamērīgi, ja dalībvalsts varētu šīs tiesības ierobežot formālu iemeslu dēļ, nespēdama atsaukties uz būtiskām valsts interesēm.

70. Ko tas nozīmē šajā lietā? Nav strīda, ka Trožani kungs nevar nodrošināt savu iztiku, jo viņš vēršas pēc Beļģijas sociālās palīdzības. Tiesību uzturēties atteikums nav nesamērīgs,

jo Direktīvā 90/364 paredzētie ierobežojumi un nosacījumi attiecas tieši uz tādām personām kā Trožani kungs, kuras — vismaz attiecībā uz ievērojamu viņu ienākumu daļu — ir atkarīgas no uzņemošās dalībvalsts sociālā nodrošinājuma [sistēmas]. Kopienu tiesības iziet no principa, ka par personām, kuras ir atkarīgas no sociālā nodrošinājuma, rūpējas viņu pašu dalībvalsts.

71. Pēdējais būtiskais jautājums ir, vai veids, kādā Beļģijas iestādes izturas pret Trožani kungu, ir saistīts ar diskrimināciju pilsonības dēļ. Komisija piemin šo jautājumu saistībā ar atteikumu Trožani kungam piešķirt "minimex", taču tajā pat laikā Beļģijas pilsonim, kas atrodas salīdzināmā situācijā, pamatojoties uz valsts tiesisko regulējumu, uz šādu palīdzību būtu tiesības.

72. Mana atbilde uz jautājumu par iespējamo nevienlīdzīgo attieksmi ir šāda. Vispirms es atzīmēju, ka tā neattiecas uz Trožani kunga pieeju Beļģijas teritorijai, bet gan uz atteikumu piešķirt palīdzību. Tas nav iesniedzējtiesas [uzdotā] jautājuma priekšmets. Tomēr es uzskatu par lietderīgu tam veltīt vairākus apsvērumus, ņemot vērā ievēribu, kādu tas guvis procesa laikā.

31 — Attiecībā uz EKL 18. pantu skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Baumbast* un *R*, iepriekš minēts 4. zemsvītras piezīmē, 91. punkts.

32 — Turpat, 92. punkts.

73. Aizliegta diskriminācijas pilsonības dēļ pastāvēšana vai nepastāvēšana ir atkarīga no statusa, kāds Savienības pilsonim ir attiecībā uz uzturēšanās tiesībām. Ja šis pilsonis īsteno savas uzturēšanās tiesības Kopieņu tiesiskajā kārtībā, viņš ietilpst šo tiesību piemērojamības jomā un no diskriminācijas aizlieguma principa izriet, ka pret viņu nedrīkst būt atšķirīga attieksme, viņam pieprasot sociālo palīdzību. Tāda ir spriedumā lietā *Grzelczyk*³³, kurš arī attiecās uz "minimex", aprakstītā situācija. Tomēr diskriminācija pilsonības dēļ var pastāvēt arī tad, ja uzturēšanās atļauja ir izsniegta, balstoties tikai uz valsts tiesībām, kā tas ir Trožanī kunga gadījumā. Tā tas varētu būt tad, ja viņam būtu bijusi izsniegta beztermiņa uzturēšanās atļauja. Šādā gadījumā Trožanī kunga statuss uzturēšanās ziņā būtu pielīdzināms Beļģijas pilsoņa statusam, un palīdzības piešķiršanas atteikums būtu nevis sekas dažādam statusam attiecībā uz uzturēšanās [tiesībām], bet gan dažāda pilsonībai. Tomēr šāda [uzturēšanās] atļauja šajā lietā nav tikusi izsniegta.

74. Ja, gluži pretēji — un lietas materiāli liecina, ka tā tas ir šajā lietā — ir izsniegta pagaidu uzturēšanās atļauja un attiecīgajam Savienības pilsonim nav beznosacījuma uz-

turēšanās tiesību sprieduma lietā *Kaba II*³⁴ izpratnē, viņš nevar atsaukties arī uz nediskriminācijas principu, lai uzņemošajā dalībvalstī saņemtu sociālo pabalstu. Viņa uzturēšanās tiesības nav visos aspektos pielīdzināmas uzturēšanās tiesībām, kādas ir personai, kas Beļģijā atrodas un ir apmetusies uz dzīvi saskaņā ar šīs dalībvalsts tiesisko regulējumu³⁵.

75. Ņemot vērā iepriekšminēto, es secinu, ka pie apstākļiem, kādi tie ir pamatprāvā, nepastāv ar Kopieņu tiesībām aizliegta diskriminācija pilsonības dēļ.

76. To sakot, es nonāku pie secinājuma, ka pašreizējā Kopieņu tiesību stadijā dalībvalstij ir tiesības atteikt uzturēšanās tiesības Eiropas Savienības pilsonim, kura faktiskā situācija ir tāda kā Trožanī kungam. Šāds Eiropas Savienības pilsonis nevar pieprasīt uzturēšanās tiesības, pamatojoties uz EKL 18. pantu, ja un tiktāl, ciktāl viņam nav savu iztikas līdzekļu.

34 — Tiesas 2003. gada 6. marta spriedums lietā *Kaba*, C-466/00, *Recueil*, I-2219. lpp., 46. punkts.

35 — Turpat, 49. punkts.

33 — Iepriekš minēts 2. zemsvītras piezīmē.

IV — Secinājumi

77. Ņemot vērā iepriekšminēto, es ierosinu Tiesai uz *Tribunal du travail de Bruxelles* uzdotajiem jautājumiem atbildēt šādi:

- 1) Savienības pilsonim, kuram nav pietiekamu iztikas līdzekļu un kurš ir uzņemts viesmītnē dalībvalstī, kuras pilsonis viņš nav, un kurš šajā sakarā šīs viesmītnes labā veic darbu apmēram 30 stundas nedēļā, preti saņemot labumus graudā, kas sedz viņa pamatvajadzības šajā pašā viesmītnē, un nelielu kabatas naudu, uzturēšanās tiesību iegūšanai nevar atsaukties uz darba ņēmēja statusu EKL 39. panta izpratnē.
- 2) Pastāvot faktiskajiem apstākļiem, kādi aprakstīti atbildē uz pirmo jautājumu, Savienības pilsonis nevar arī pieprasīt uzturēšanās tiesības, pamatojoties uz EKL 18. pantu, ja un tiktāl, ciktāl viņam nav savu iztikas līdzekļu.